

První potvrzené žárové pohřebiště kultury s lineární keramikou na našem území

Rozhovor s Miroslavem Šmídem o výsledcích záchranného výzkumu v Kralicích na Hané

Archeologickou komunitou už neoficiálně proběhla zpráva o letošním objevu žárových hrobů kultury s lineární keramikou. Je to první potvrzený nález takto datovaných pohřbů na území Česka a navíc objev může významně změnit interpretace týkající se pohřebního ritu těchto populací. Dosavadní hypotézy vycházely totiž často *ex silencio* z neexistence pohřebiště jako takových. Nejen na to, jakým způsobem by mohl objev v Kralicích na Hané ovlivnit současné chápání kultury raných zemědělců, jsme se zeptali archeologa Miroslava Šmída, který terénní výzkum vedl.

Jak byste výzkum charakterizoval?

V první řadě bych řekl, že nešlo o jeden výzkum, ale o celou kampaň záchranných výzkumů. Ty byly před dvěma lety iniciovány investory v průmyslové zóně u Prostějova na katastru Kralic na Hané. Z lokality do té doby nepocházely žádné nálezy, a tak jsme zde významnější zaniklé aktivity nepředpokládali. A to i proto, že dané území leží v inundaci Romžské nivy.

Lokalita nás ale dost překvapila! V roce 2003 zde bylo prozkoumáno 90 objektů pocházejících z celého období pravěku (od období LnK, jordanovské k., po latén). Asi nejvýznamnějším nálezem této výzkumné etapy byl depot z pozdního halštatu na úrovni horizontu Náklo, který obsahoval toreutiku včetně sálků, naběraček a misek, ale kromě toho také torza etruských železných rožňů. Na těch bylo zajímavé, že byly druhotně použity jako surovina. Zůstala z nich pouze oka.

ce 2003 vydala 800 objektů datovaných převážně do LnK, ale též do halštatu a laténu. Znovu se ukázalo, že plocha Romžské nivy je zdrojem nových překvapivých informací. Na zmíněné ploše jsme zachytili i žárový hrob, který ale nebylo možné datovat. Ve světle současných informací si trávím tvrdit, že by i on mohl patřit do kultury s lineární keramikou.

Pokračovalo se na této ploše i v roce následujícím?

Ano, v loňském roce jsme pokračovali skryvkou pro dalšího investora a to v prostorové návaznosti na předchozí výzkum. Bylo zde zachyceno 480 objektů převážně datovaných do období LnK. V té době začalo být zřejmé, že výzkum zachytil sídliště LnK velkého rozsahu.

A co letošní sezóna?

Na lokalitě letos pokračovaly stavební aktivity a to na ploše asi 1,5 ha, kde v 16. století existovaly rybníky. Plocha jimi byla z větší části zničena. Neporušený

zůstal pouze poloostrov srdcovitého tvaru, který rybník vytvořil. Už při povrchových sběrech zde byly patrné nálezy.

Domníváte se, že zvolená metoda výzkumu přispěla k objevu neolitických žárových hrobů?

Pravděpodobně ano. Štěstím bylo, že pro účely skryvky nám investor poskytl „pouze“ buldozer a nikoliv UDS či podobný stroj, který, jak jsme zvyklí, plochu snižuje až na podloží. Paradoxně díky těžké mechanizaci – buldozeru, který není schopný najednou odhrnout víc než 10 cm silnou vrstvu ornice, se v hloubce 30 cm objevilo několik žárových hrobů, které měly shodný charakter jako již zmíněný první nedatovaný. V terénu po skryvce se žárové hroby projevovaly jako velice špatné kúlové jamky o průměru 40 cm.

V momentě, kdy z popela jednoho z hrobů buldozer vytlačil kopytovitý klín, byla práce zastavena. Bylo nám jasné, že z hlediska archeologické

Další skryvaná plocha (6 ha) v ro-



■ Miroslav Šmíd (vlevo) při výzkumu v Kralicích na Hané.

ho poznání se zde odehrává něco velmi zásadního. Díky příznivému přístupu investora byl buldozer vyměněn za stroj UDS, který pomalu a postupně začistil plochu bývalého rybníka. Zde se klasickými příznaky projevilo 27 žárových pohřbů s 11 kopytovitými klíny. To už jsme si byli jisti, že jde o významný objev, proto jsme přikročili k detailnímu plošnému výzkumu.

Náš postup spočíval v postupném ručním odkrývání sítě čtverců 5 x 5 m. V úrovni 30 cm pod povrchem dnešního terénu se objevovaly shluky keramiky bez jakéhokoliv kontextu. Díky takto zvolené metodě jsme odkryli dalších 10 žárových hrobů, které vůbec nebyly na povrchu patrné. Kromě žárových jsme objevili ještě 9 hrobů kostrových zahloubených do podloží. Je zajímavé, že osm skeletů ve skrčené poloze bylo orientováno hlavou k západu a pouze jediný byl orientován hlavou k východu.

Během letošní výzkumné kampaně bylo objeveno celkem 37 žárových a 9 kostrových hrobů datovaných do kultury s lineární keramikou.

Jaké milodary hroby obsahovaly?

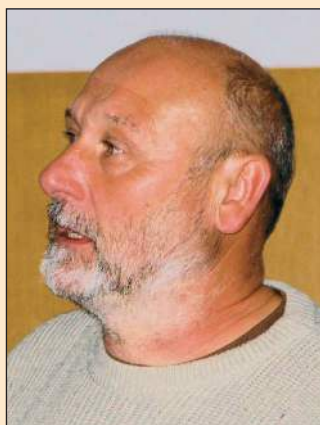
Každý kostrový hrob obsahoval keramiku, eventuálně kopytovitý klín. Žárové hroby jámového typu byly ve skutečnosti jen hromádkou kůstek, v nichž se ojediněle vyskytovalo červené barvivo.

Stopy barviva byly mimochodem pozorovány už během skrývky. Tradici užívání červeného barviva lze sledovat od pohřbů v paleolitu a mezolitu po celý neolit. Také hroby ve Vedrovicích obsahovaly často červené barvivo.

Pokud se v žárových hrobech vyskytla keramika, byla přepálena, stejně tak i kopytovité klíny. Rozdíl mezi klínem - sekeromlatem z hrobu kostrového a žárového je makroskopicky dobře patrný. Původně jsem se domníval, že je to způsobeno podmačeným podložím dřívějších blízkých rybníků, které se projevilo na zachování skeletů. Po první analýze se však zdá, že podobně jako je přepálená keramika, prošly žárem i kamenné klíny. Tzn. že byly přítomny na hranici spolu s nebožtíkem. Také je zajímavé, že některé z klínů byly záměrně přeraženy, což mohlo být součástí pohřebních obřadů.

Jak jsou kostrové a žárové hroby rámcově datovány?

Kostrové hroby jsou starší než žárové. Keramika ze žárových hrobů má železovské prvky, tzn. že patří do mladšího stupně kultury s lineární keramikou. Pro kostrové hroby lze nalézt analogie na pohřebišti LnK ve Vedrovicích, které je datováno do staršího stupně této kultury. Uvedené datování je však vzhledem k pokračujícímu zpracování materiálu zatím předběžné.



■ Miroslav Šmíd, Ústav archeologické památkové péče Brno, pracoviště Prostějov

Je objevený pohřební areál nějak prostorově vymezen vůči sídlišti či jde o hroby na sídlišti?

O hroby na sídlišti se nejedná, i když v rámci zkoumaného sídliště se našly kostrové pohřby v jámách jak dětí, tak i starších jedinců. Stejně jako na jiných sídlištech z období staršího neolitu se zde objevují pohozené i pietně uložené kostry v hlinících i jámách.

I když zatím nelze vynášet konečné soudy, zdá se, že prozkoumaná skupina žárových i kostrových hrobů tvoří samostatný areál. Pravděpodobně se hroby soustřeďovaly na severním okraji sídliště a původně tvořily dosti rozsáhlé pohřebiště. I onen jediný žárový hrob původně nedatovaný se našel na severním okraji sídelního areálu dále už nepokračujícího.

Existuje na Moravě obdobné naleziště?

Do souvislosti s popisovanou lokalitou je možné klást pohřebiště v Čechůvkách vzdálené odsud asi 1 km a rozkládající se na terase Romžské nivy. Našli jsme zde pět lineárních domů značících silné osídlení a objevují se zde též žárové pohřby bez nálezů. V jejich okolí se však nacházelo velké množství kopytovitých klínů i jiných artefaktů, ale bohužel bez kontextu. V těchto žárových pohřbech lze asi spatřovat analogie k těm z Kralic na Hané.

V čem byste viděl význam pohřebiště v Kralicích na Hané z hlediska vývoje poznání neolitické kultury?

Tento objev může být odpovědí na otázku existence, či spíše dosud předpokládané absence, pohřebiště k sídlištím LnK. Stejně, ale jenom v opačném pořadí, se tak v nedávné době objevila sídliště pro kulturu zvoncovitých pohárů, i sídliště pro kulturu se šňůrovou keramikou.

Lokalita Kralice na Hané naznačuje odpověď na velké otázky, které souvisí s vývojem pohřebního ritu v průběhu neolitu a eneolitu. Vývoj kostrového ritu v žárový byl dáván do evoluční souvislosti se změnou kultury s lineární keramikou v kulturu s keramikou vypíchanou. Tuto hypotézu náš nález zpochybňuje. A protože je mou „kmenovou“ specializací období staršího eneolitu, neodpustím si poukázat na možný předobraz eneolitického žárového pohřbívání pod mohylami už v období LnK.

Myslíte si, že je lokalita Kralice na Hané výjimečná a nebo mohly existovat i jinde, ale díky malé zachytitelnosti zůstaly pod prahem archeologické viditelnosti?

Průmyslová zóna u Kralic je akumulací rovinou, kde eroze nepůsobila tak ničivě, jako např. ve Vedrovicích, které leží na svahu. Dřív tím naznačit, že žárové hroby mohly rovněž existovat i jinde, ale protože byly pouze slabě zahloubeny, eroze a orba mohly těch kritických třicet centimetrů s žárovými hroby zničit.

Důležité je, že teď když už víme, co hledat, budeme v obdobných případech obezřetnější a uvidíme, kolik dalších LnK žárových pohřebišť se objeví.

Markéta KONČELOVÁ
Petr KVĚTINA

